

1938-1940. DE LA UN REGIM PARLAMENTAR DEMOCRATIC LA UNUL DE AUTORITATE PERSONALĂ

Marcel Ştirban

Având în vedere contextul demersului nostru – o Sesiune de comunicări ce îşi propune analiza parlamentarismului românesc în faza pierderii virtuţilor sale democratice – ne îngăduim să pornim, şi poate şi să rămânem, doar la formularea unor concluzii şi trăsături de ordin general, cunoscute şi dezbătute în istoriografia noastră.

Vom fi obligaţi, de asemenea, să facem şi unele referiri la situaţia anilor 1919-1937. Istoria, în general, indiferent de secvenţa în timp sau tematică, avută în vedere, nu poate fi nici urmărită şi mai ales înţeleasă decât comparativ (în plan intern şi extern), ca un proces al continuităţilor şi al discontinuităţilor, al schimbărilor cu efecte pozitive în cadrul structurilor statale moderne democratice şi negative, în regimurile politice totalitare, fie ele de dreapta sau de stânga.

În definirea unui regim politic trebuie avută în vedere întâi de toate caracterul instituţiilor fundamentale ale statului, ţinând seama de conţinutul şi efectele Constituţiei (dacă este sau nu) ca lege fundamentală ce direcţionează evoluţia vieţii politice, economice, sociale şi spiritual-culturale. Ele sunt: forma de conducere, de guvernare a ţării: monarhie sau republică, viaţa politică: pluripartidistă, monopartidistă, fără partide; cadrul legislativ-parlamentar sau neparlamentar, democratic, autoritar, dictatorial etc.

În perioada 1 decembrie 1918 – martie 1923, în mod tacit a fost extinsă Constituţia vechiului Regat şi asupra tuturor teritoriilor unite în 1918. Era vorba de Constituţia din 1866 cu modificările aduse în anii 1879, 1884 şi 1917. În chip firesc modificările aduse până în 1917 inclusiv, ca şi noua constituţie din 1923, în ansamblul ei, vor fi promotoarele vieţii politice şi economice inspirate din liberalismul secolului al XIX-lea şi al primelor două decenii ale veacului nostru¹.

1. Constituţia nouă din 29 martie 1923, adnotată cu trimeri la art. Constituţiei din 1866 şi la art. din textul belgian. C. Hamangiu, Codul general al României. Legi noi de unificare, vol. XI-XII, 1922-1926, p. 3-20. Promulgate prin decret regal la 28 martie 1923 şi publicată în M.O. nr. 282 din 29 martie 1923.

Acest lucru a asigurat – pe de o parte – existența unui *proces de continuitate*, foarte multe prevederi ale Constituției din 1866 fiind lăsate neschimbate, nemodificate în anii 1879, 1884, 1917 și chiar în 1923. Pe de altă parte schimbările și modificările aduse de fiecare dată Constituției au răspuns unor comandamente politice și economice avute în vedere de programele Partidului Național Liberal și au asigurat existența României în spiritul democrației europene caracteristică țărilor agrariene cu tendințe de dezvoltare și a industriei.

Constituția din 1923 a fost în vigoare până în februarie 1938 când regele Carol al II-lea a supus unui plebiscit (la 24 februarie) noua sa Constituție². Aceasta a rămas în vigoare până la instaurarea regimului antonescian, în septembrie 1940³. În toată această vreme, decembrie 1918 – septembrie 1940 sistemul politic din România s-a întemeiat pe o viață constituțională cu trăsături asemănătoare sau distincte în cadrul periodizării scurte, 1919-1923, 1923-1926-1938; 1938-1940.

Capitolul „Despre drepturile românilor” din Constituția anului 1923 cuprinde o serie de prevederi, ce prefigurează, sunt chiar evidente (și altele din capitolele următoare le vor confirma) trăsăturile de bază, fundamentale ale regimului politic și economic din România anilor 1918-1937, burghezo-democratic sub aspect politic și predominant capitalist, economic, întemeiat pe largi drepturi constituționale și pe proprietatea privată.

Drepturile cetățenești cuprinse în constituția modificată în 1917, în cea nouă, din 1923, ca și în cele din 1866, 1879 și 1884 se înscriu în spiritul democrației apusene, cunoscând formulări identice în cele mai multe cazuri: libertatea conștiinței, libertatea învățământului, libertatea presei, libertatea întrunirilor și a asocierilor, libertatea individuală, drepturi civile și politice etc.

Legat de drepturile politice ambele constituții (din 1917 și 1923) au lăsat problema drepturilor femeilor la viața politică nerezolvată, deși cea din urmă (1923) întrevide posibilitatea împlinirii ei printr-o lege specială⁴.

Constituția din 1938, în comparație cu cea din 1917 și 1923 nu mai este o emanație a unui partid și nu mai este inspirată dintr-o anumită doctrină proprie, nu urmărește democratizarea vieții politice și întărirea puterii executive, inclusiv și mai ales a monarhiei, a regelui. Își altoiește, totuși, capitalul în discuție pe prevederile vechii Constituții din 1923, înscrie chiar aceleași drepturi, în formulări de multe ori identice sau asemănătoare, dar le *condiționează*. Le

2. Constituțiunea din 27 februarie 1938. Raportul către rege și textul Constituției, în C. Hamangiu, Codul general al României, Legi uzuale, vol. XXVI, partea I, 1938, p. 171-184, publicată în M.O. partea I, nr. 48 din 27 februarie 1938, promulgată prin I.D.R. sub nr. 1045.

3. Decret regal pentru suspendarea Constituției din 5 septembrie 1940. C. Hamangiu, op. cit., vol. XXVIII, 1940, partea II, p. 1458-1459.

4. C. Hamangiu, op. cit., vol. XI-XII, 1922-1926, p. 3-20.

condiționează fie prin articole înscrise într-un capitol nou, cel al „*Datoriilor românilor*”, sau prin introducerea de prevederi noi la cele vechi, luate din Constituția din 1923⁵.

Puterile în stat, potrivit constituțiilor din 1917, 1923 și 1938 emanau de la Națiune și puteau fi exercitate numai prin delegațiune după principiile și regulile așezate în Constituție. Puterea legislativă se exercita, în temeiul constituțiilor din 1917 și 1923, *colectiv*, de către rege și parlament care era împărțit în Senat și Adunarea Deputaților. Orice lege cerea învoirea celor trei ramuri ale puterii legislative (Rege, Adunarea Deputaților și Senatul). Nici o lege nu putea fi supusă sancțiunii regale decât după ce era discutată și votată liber de majoritatea ambelor Adunări. Inițiativa legilor fusese dată fiecăreia din cele trei ramuri ale puterii legislative (guvern, senat, adunarea deputaților)⁶.

În Constituția din 1938 intervin câteva modificări. Mai întâi regele este declarat Capul statului. A fost eliminat apoi cuvântul „*colectiv*” de la indicarea modalităților de exercitare ale puterii executive, „*Puterea legislativă se exercită de rege prin Reprezentanța Națională* (art. 31-C/1938). Inițiativa legilor era restrictivă. „Inițiativa legilor este dată regelui. Fiecare din cele două adunări pot propune, din inițiativă proprie numai legi în interesul obștesc al statului”⁷.

Toate acestea dovedesc, pe de o parte, o diminuare a puterii parlamentare și – pe de altă parte – tendința de întărire a puterii regale. Ea iese în evidență și din alte prevederi ale Constituției din 1938 și formal – dar semnificativ – este dovedită și prin așezarea capitolului „*Despre rege*” înaintea celui care are în vedere *Reprezentanța Națională*⁸.

La acest ultim capitol: „*Despre Reprezentanța Națională*” a intervenit o reducere sub raport numeric a articolelor în Constituția din 1938 față de Constituția anului 1923, de la 22 la 13. Au fost eliminate articolele care reglementau alegerea organelor de conducere ale corpurilor legiuitoare, modalități de votare, ancheta parlamentară, amendarea și divizarea unor articole, dreptul la petiții, nulitatea ședințelor deținute concomitent, folosirea armatei la ușile camerelor, invocarea legii electorale, stabilirea duratei pentru care erau aleși membrii ambelor camere (47, 49, 50, 51, 53, 58, 60, 61, 62)⁹.

A preluat din Constituția anului 1923 articolele care aveau în vedere interdicția dublei calități (deputat și senator), pierderea calității de parlamentar în condițiile unei funcții salariate, majoritatea absolută a voturilor cerute oricărei hotărâri, dreptul la interpelare, la imunitate, la deliberări și hotărâri separate în

5. C. Hamangiu, op. cit., vol. XXVI, p. I, 1938, p. 171-184.

6. Cf. nota 4 și 5.

7. C. Hamangiu, op. cit., vol XXVI, partea I, 1938, p. 176-177.

8. Ibidem, p. 176-180.

9. Ibidem, p. 179-180.

cele două camere, la propria lor poliție (art. 45, 46, 48, 52, 54, 55, 57, 59/1923 devenite 51, 52, 54, 55, 56, 57, 58, 59/1938). Preluarea unor articole a fost integrală: interdicția dublei calități de deputat și senator, dreptul la interpelare, nimeni nu putea fi urmărit și prigonit pentru opiniile și voturile date, delimitări și hotărâri separate în cele două camere; dreptul celor două camere la propria lor poliție (art. 45(51), 52(55), 54(56), 57(58), 59). Au fost eliminate parte din articolele 46(52) – legea electorală determină incompatibilități totale; 48(54), exclude partea care îngăduie exceptarea unei hotărâri aduse altfel decât prin majoritate absolută a voturilor dacă legi sau regulamente cer un număr superior de voturi; 55(57) a fost eliminat aliniatul care cerea aprobarea Camerei la deschiderea sesiunii în cazul în care un membru al ei a fost arestat preventiv sau urmărit în timpul vacanței parlamentare¹⁰.

Prin art. 53 s-a introdus o prevedere nouă potrivit căreia membrii adunărilor legiuitoare nu puteau apăra interesele particulare împotriva statului; ei nu puteau face parte din consiliile de administrație ale întreprinderilor care au contractat cu statul, județele sau comunele¹¹.

Concluzia ce se impune este că în perioada 1919-1940 principalii factori politici: parlamentul, regele, partidele politice, guvernul vor cunoaște, în temeiul Constituțiilor din 1917, 1923, un drum mai întâi spre democratizarea lor (1919-1938), pentru ca din februarie 1938 până în septembrie 1940, sub influența unei noi constituții, regimul monarhic, rămas tot constituțional și viața politică întemeiată tot pe sistemul parlamentar, să primească un conținut nou.

Puterea regală, rămasă în prevederile Constituției din 1938 formal aproape neschimbată, a crescut prin locul ce îl va ocupa Carol al II-lea în viața politică, în timp ce factorii executiv și legislativ au cunoscut drumul invers, de micșorare a influenței și puterii lor în fața regelui. Fiecare zi însemna, pentru miniștrii, o audiență la rege și un raport despre activitatea și planurile lor și desigur sugestii din partea lui Carol.

Procesul a avut loc paralel cu schimbările intervenite în sistemul partidelor politice din România în anii 1939-1940. Pluralismul politic partidist a fost mult îngădit în martie 1938 prin desființarea de drept a partidelor politice¹² și înlocuit, din decembrie 1938, cu viața politică întemeiată pe existența unui

10. Ibidem, p. 178-179.

11. Ibidem, p. 179.

12. Jurnalul Consiliului de Miniștri pentru dizolvarea unor grupări politice, nr. 81 din 30 aprilie 1938, publicat în M.O., p. I, nr. 98 din 30 aprilie 1938. C. Hamangiu, op. cit., vol. XXVI, partea I, 1938, p. 631; Decret-lege pentru apărarea ordinii în stat din 15 aprilie 1938, C. Hamangiu, op. cit., vol. XXVI, partea I, 1938, p. 498-506.

singur partid, cel al Frontului Renașterii Naționale¹³, transformat în iunie 1940 în Partidul Națiunii¹⁴. Monismul politic a fost socotit de către adepții regimului carlist ca o idee ce stăpânea atunci o parte a vieții politice europene.

Mai trebuie spus că din aprilie până în decembrie 1938 de fapt viața politică nu s-a întemeiat pe programul nici unui partid și că din noiembrie 1937 până în mai-iunie 1939 nu a funcționat nici un parlament.

A avut loc în această perioadă o deplasare treptată de la o viață de stat cu trăsături democratice spre un regim politic întemeiat în primul rând pe puterea personală a regelui Carol. Nu în exclusivitate însă. Carol a fost obligat uneori și la anumite concesii în favoarea fostelor partide și a liderilor lor; a lăsat să funcționeze parlamentul (din iunie 1939), i-a influențat compoziția însă și i-a redus atribuțiile.

Guvernul devenise, în mai mare măsură, o forță condusă de oameni apropiați lui și în orice caz dirijată mai mult în sensurile dorite de Carol. Toți premierii: Miron Cristea (februarie 1938 – martie 1939), Armand Călinescu (martie – septembrie 1939), Constantin Argetoianu (septembrie – noiembrie 1939), Gheorghe Tătărescu (noiembrie 1939 – iulie 1940) și Ion Gigurtu (iulie – septembrie 1940) sunt nu numai apropiați regelui ci și gata a servi politicii dorită de el¹⁵.

Guvernele, și din decembrie 1938, partidul creat de Carol, Frontul Renașterii Naționale, din iunie 1940 Partidul Națiunii, cuprindeau, la nivelul conducerii de partid, elemente elitare recrutate din rândul partidelor istorice, Armand Călinescu, Gh. Tătărescu, al elitei politice în general, Constantin Argetoianu și al celei ecleziastice ortodoxe, patriarhul Miron Cristea și altele. Carol al II-lea a strâns în jurul său apoi un grup de oameni din afara partidelor și din rândul specialiștilor.

13. Lege pentru înființarea organizației politice a Frontului Renașterii Naționale. Promulgată prin IDR sub nr. 4321 din 1938 și s-a publicat în M.O. p. I, nr. 293 din 16 decembrie 1938. C. Hamangiu, op. cit., vol. XXVI, partea III, p. 2647-2649; Regulamentul legii pentru înființarea Frontului Renașterii Naționale din 5 ianuarie 1939. Sancționat prin IDR sub nr. 1 din 1939, publicat în M.O. p. I, nr. 5 din 5 ianuarie 1939. C. Hamangiu, op. cit. vol. XXVII, partea I, 1939, p. 13-15; Regulament pentru completarea Regulamentului legii pentru înființarea Frontului Renașterii Naționale din 21 ianuarie 1939. C. Hamangiu, op. cit., vol. XXVII, partea I, 1939, p. 145; Regulament asupra uniformei Frontului Renașterii Naționale din 20 februarie 1939. C. Hamangiu, op. cit., vol. XXVII, partea I, 1939, p. 434-445.

14. Decret-lege pentru transformarea Frontului Renașterii Naționale în „Partidul Națiunii” din 22 iunie 1940. C. Hamangiu, op. cit., vol. XXVIII, 1940, partea I, p. 498-499; Decret-lege pentru apărarea ordinii politice unice și totalitare a statului Român din 22 iunie 1940. C. Hamangiu, op. cit., vol. XXVIII, 1940, partea I, p. 999-1000.

15. Legea electorală pentru Adunarea Deputaților și Senat din 27 martie 1926. A fost votată de Adunarea Deputaților și de Senat în ședințele de la 24 și 25 martie 1926. A fost promulgată cu decretul nr. 1424/1926 și publicată în M.O. nr. 71 din 27 martie. C. Hamangiu, op. cit., vol. 11-12 (1922-1926), p. 1054-1084.

A existat și o opoziție formată, în principal, din șefii Partidului Național Țărănesc și Național Liberal, Iuliu Maniu și Constantin I.C. Brătianu, exprimată în special prin intermediul memoriilor în numele partidelor amintite. Aceasta înseamnă că din martie 1938 nu mai existau partide politice de fapt din punct de vedere juridic, dar continuau să existe tacit, iar șefii lor erau recunoscuți ca atare.

Pe de altă parte partidele naționalităților conlocuitoare, Comunitatea Germanilor din România, constituită în noiembrie 1938 și Partidul Maghiar, cunoscut sub numele de Comunitatea Maghiară, vor adera la Frontul Renașterii Naționale. Aceasta mai înseamnă că regele Carol a reușit să-și atragă de partea sa și elita politică maghiară și germană.

Parlamentul constituit în perioada 1919-1940 s-a întemeiat pe voturile unui electorat diferit în anii 1919-1937 și 1939-1940. Potrivit decretului-lege electoral din noiembrie 1918, în temeiul decretului-lege din septembrie 1919 pentru Transilvania, al prevederilor Constituției din 1923 și al legii electorale din 1926, Adunarea Deputaților din perioada 1919-1937 a fost compusă din deputați aleși de către cetățeni români (bărbați) majori (ce au împlinit 21 de ani) prin vot universal, direct, obligator și secret, pe baza reprezentării minorității (art. 64), prin scrutin de listă, pe circumscripții electorale. Senatul din aceeași perioadă, 1919-1937 a fost compus din senatori aleși și din senatori de drept. Dreptul de a-i alege îl aveau cetățenii români (bărbați) de la vârsta de 40 de ani împliniți (art. 68)¹⁶.

Care sunt elementele noi și de continuitate potrivit Constituției din 1938 și a legii electorale din 1939¹⁷. Pentru Adunarea Deputaților aveau drept de vot cetățenii români, bărbați și femei, în vârstă de 30 de ani împliniți, erau știutori de carte și practicau efectiv o îndeletnicire, intrând în una din următoarele categorii: 1. agricultură și munca manuală; 2. comerț și industrie sau 3. ocupații intelectuale. Intervine dar o extindere a dreptului de vot și la femei dar și un cens legat de vârstă, de știința de carte și de profesie.

Ambele legi electorale (din 1926 și 1939) aveau în vedere un Parlament bicameral – Adunarea Deputaților și Senatul. Numărul deputaților era stabilit potrivit legii din 1926 la 387 împărțiți pe județe și el putea crește și scădea în funcție de numărul populației cu drept de vot. Prin legea din 1939 el a scăzut la 258. Numărul deputaților a fost repartizat pe cele 10 ținuturi, plus

16. Ibidem.

17. Legea electorală pentru Adunarea Deputaților și Senat din 9 mai 1939, promulgată prin I.D.R. sub nr. 1923 din 1939, publicată în M.O. p. I, nr. 106 bis. C. Hamangiu, op. cit., vol. XXVII, partea II, 1939, p. 1502-1517.

capitala țării, câte 86 pentru fiecare din cele trei categorii sociale introduse în Constituția din 1938. Aceasta înseamnă că a avut loc o micșorare considerabilă a numărului deputaților în 1939 față de 1926.

Durata mandatelor era, în temeiul legii electorale din 1926 de 4 ani iar a celei din 1939 de 6, ceea ce înseamnă, în ultimul caz, preconizarea unor confruntări electorale, la intervale mai mari. Voturile se făceau pe circumscripții, fiecare județ constituindu-se într-o circumscripție (71 în 1926), sau pe ținuturi (10+1) în 1939.

Senatul, potrivit legii electorale din 1926 s-a compus din senatori aleși și senatori de drept. Primii erau împărțiți în patru categorii: 1. cei aleși de cetățenii români de la vârsta de 40 de ani prin scrutin de liste; 2. cei aleși de un colegiu compus din membrii consiliilor comunale, urbane și rurale și ai consiliilor județene, câte unul din fiecare județ; 3. de membrii camerelor de comerț, agricultură și de muncă, întrunită în colegii separate; 4. și cei aleși, câte unul, din fiecare universitate – de la București, Cernăuți, Cluj și Iași. Senatorii de drept erau împărțiți în două categorii: Senatori de drept în virtutea înalțelor lor situații în Stat și Biserică și Senatori de drept în baza unor înalte funcții de stat și militare avute în trecut.

În temeiul Constituției din 1938 și a legii electorale din 1939 Senatul era compus din senatorii numiți de rege, o prevedere nouă cu profunde semnificații; senatori de drept și senatori aleși. Senatorii numiți de rege trebuiau să îndeplinească condițiile generale pentru acest corp. Numărul lor este de 88, adică egal cu cel al senatorilor aleși și al senatorilor de drept.

Erau senatori de drept, în virtutea înalțelor lor situații în Stat și în Biserică: moștenitorul tronului de la vârsta de 18 ani împliniți; toți principii familiei regale, majori; patriarhul și mitropoliții țării, episcopii bisericii ortodoxe române și greco-catolice; capii confesiunilor recunoscute de stat, câte unul din fiecare confesiune. Durata mandatelor lor înceta odată cu calitatea sau demnitatea în virtutea căreia le dețineau (art. 12). În aceeași categorie mai intrau și senatorii de drept recunoscuți până la 27 februarie 1938, pe baza legii electorale din 27 martie 1926.

Senatorii aleși erau desemnați prin vot obligatoriu, secret și exprimat prin scrutin uninominal. Toți alegătorii din țară constituiau o singură circumscripție, al cărui sediu era la Curtea de Apel din București. Repartizarea mandatelor pe îndeletniciri, stabilită printr-o anexă a legii electorale, era următoarea: 30 pentru agricultură, 14 pentru muncă, 11+11 pentru industrie și comerț, 22 pentru ocupații intelectuale (câte 2 pentru asociația învățătorilor, profesorii secundari, profesorii universitari, asociația clerului, asociația inginerilor, arhitecților, medicilor, veteranilor, farmaciștilor, avocaților, scriitorilor și artelor frumoase).

Durata mandatelor senatorilor aleși era de 9 ani. Mandatele acestora urma să se reînnoiască din trei în trei ani de la data depunerii jurământului (art. 48

din Constituție) în proporție de o treime. În acest scop senatorii aleși erau împărțiți după ordinea alfabetică în trei serii egale. Ordinea de reînnoire a seriilor era prevăzută după trei ani de la alegeri, a doua serie după șase ani, a treia serie după nouă ani iar pentru mandatele ieșite la sorți ar fi urmat să se organizeze noi alegeri (art. 12).

Parlamentul din anii 1919-1940, cu schimbări de fond față de epoca modernă în principiile de organizare și funcționare, potrivit modificărilor aduse Constituției în 1917 (în anii 1919 și 1939) a fost, prin compoziția de bază a membrilor săi, ca și prin legile adoptate, pluripartidist și democrat (1919-1937) și monopartidist (1939-1940), ca expresie a unui partid autoritar.

În ansamblu Parlamentul a votat legi menite a consolida relațiile capitaliste în economia țării, a întărit rolul economic și politic al structurilor naționale. Nu au lipsit nici legile care au favorizat capitalul străin.

În perioada 1918-1940, de fapt din noiembrie 1919 până în noiembrie 1937 și iunie 1939 – iunie 1940, timp de 22 de ani, au avut loc în țara noastră 11 alegeri parlamentare generale. Multe dacă avem în vedere că membrii camerelor legiuitoare, din 1919 la 1937 erau aleși pe patru ani. În mod normal perioadei date ar fi trebuit să-i corespundă doar 4, 5 legislaturi. În realitate, din noiembrie 1919 până în decembrie 1937 și-au exercitat atribuțiile nouă parlamente, de două ori mai multe. Media existenței lor a fost de doi ani, de unde și concluzia unei instabilități politice, la nivel parlamentar, pentru perioada dată. Parlamentul rezultat din ultimele alegeri (1937) nu a funcționat în realitate nici o zi.

Cele 11 alegeri pentru perioada 1919-1940 au avut loc la intervale inegale: în noiembrie 1919, în mai – iunie 1920, în prima decadă a lunii martie 1922, în mai 1926, în iunie 1927, în decembrie 1928, în iunie 1931, în iulie 1932, în decembrie 1933, în decembrie 1937 și iunie 1939.

Concluzia privind instabilitatea parlamentară evidentă, cere o *corectivă*: a existat și o stabilitate parlamentară în anii 1922-1926 și 1933-1937 și o *completare*: au fost două perioade în care nu a existat instituția parlamentară, din noiembrie – decembrie 1918 până în noiembrie 1919 și din decembrie 1937 până în iunie 1939.

Nu stăruim aici asupra cauzelor instabilității parlamentare și guvernamentale din întreaga perioadă decembrie 1918 – iunie 1940 și nici a amânării alegerilor în anii 1918-1919 și 1937-1939. Amintim doar că cele dintâi trebuiesc căutate în rivalitățile dintre partide; știut fiind că cele mai multe schimbări au fost determinate de atitudinea Partidului Național Liberal, până în 1927 și de relațiile dintre rege – șefii de partide (de guvern, 1930-1933), că schimbările de guvern nu conduc la noi alegeri în toate cazurile, că alegerile electorale au fost câștigate, cu două excepții (în 1919 și 1937) de către partidele care le-au organizat iar căderile au fost provocate de opoziție. Amânările au fost determinate de alte priorități luate în seamă.

Majoritățile parlamentare au fost formate din Blocul Parlamentar (1919-1920), Partidul Poporului (1920-1921 și 1926-1927), Partidul Național Liberal (1922-1926, 1927-1928, 1933-1937), Partidul Național Țărănesc (1928-1931, 1932-1933), Partidul Naționalist Democrat (Iorga) (1931-1932), Frontul Renașterii Naționale (1939-1940), în iunie 1940 din Partidul Națiunii.

În ce privește timpul în care au format majoritățile parlamentare și trăsăturile etapelor date toate sunt favorabile național liberalilor care au fost singurii ce au avut, din trei, două legislaturi duse până la capăt și toate în perioade prielnice dezvoltării social-economice a țării. Naționali-țărăniștii au depășit cu puțin jumătatea drumului, iar restul au trecut, cu ceva peste un an. Toți au prins, cu excepția lui Averescu (în 1926-1927), etape cu particularități și probleme deosebite. Blocul Parlamentar și Partidul Poporului (din 1919-1921) anii de refacere economică, iar celelalte anii crizei economice (1929-1933). Frontul Renașterii Naționale (și apoi Partidul Națiunii) (1939-1940), un an cu profunde probleme în planul vieții politice interne și într-un context internațional de o mare gravitate.

Formulând o concluzie generală asupra evoluției vieții parlamentare din România de la 1862, primul parlament al României moderne, din vremea lui Cuza, la ultimul, din 1939-1940, din timpul lui Carol al II-lea, vom spune că el a cunoscut un drum spre modernitate și democrație (1862-1937) pentru ca să se întoarcă înapoi, spre cel de autoritate (1938). De la un parlament constituit în temeiul censului de avere (1866) se ajunge la votul universal (1917-1937), pentru că în anii 1939-1940 votul universal să presupună și un cens al științei de carte și al îndeletnicirilor, al profesiilor.

Instituțiile implicate ca factori de bază ai vieții politice de la 1859 la 1940 au contribuit la construirea unei structuri statale în drum spre modernizare (1859-1940) și spre democratizare (până în 1938) prin înfăptuirea unor reforme socio-economice, în vremea domnitorului Alexandru Ioan Cuza și repetate în deceniul trei al veacului nostru, în timpul regelui Ferdinand și a guvernelor conduse de Ion I.C. Brătianu și Alex. Averescu. Procesul modernizării cuprinde ca timp întreaga perioadă 1859-1940 cu câteva sincope provocate de evenimente politice și social-economice deosebite.

Se poate vorbi totuși de un proces de continuitate, desfășurat pe o linie ascendentă și cu trăsăturile caracteristice țărilor agrar-industriale în spiritul doctrinei liberale și neliberale. Instituțiile politice cunosc același drum cu o tendință de organizare și democratizare după principiile occidentului european, francez cu precădere (1859-1938). Parisul rămâne, în toată această vreme, inima Europei, ce pulsează, cu putere și în spațiul românesc. Roma și Viena și mai târziu Londra, i se alătură. Politic și cultural-spiritual modernizarea României ia drept model, până în 1938, Franța, acolo unde s-a format, într-un număr covârșitor, elita românească.

Anii 1938-1940 înseamnă o primă discontinuitate de mari proporții în planul vieții politice, în primul rând. Tradițiile democratice bune se pierd și sunt înlocuite cu practici ce indică schimbări radicale, doctrinare, instituționale, la nivelul acțiunilor și al raporturilor interumane, comunitare. Este o alunecare spre regimul dictatorial, o primă treaptă a acestuia, sub forma regimului personal instaurat treptat de regele Carol, prin autoridicarea sa la rangul de primul om al țării, de la care –, prin el și prin cei ce i s-au asociat – pornea sau trebuia să pornească totul: idee și acțiune. Își crează propriul său partid ce vrea să-i lase iluzia că are astfel un suport elitar și de masă.

Își crează instituții la nivel central, regional și local. Reorganizează ministerele. Împarte țara astfel, în ținuturi, pentru a o stăpâni mai bine¹⁸. Vrea să organizeze muncitorimea în bresle din aceleași rațiuni¹⁹. Dorește să se folosească nu de factorii politici tradiționali, ci de cei care, desprinși din rândul lor, i se vor atașa cu un total devotament. Carol își formează astfel propria sa elită, recrutată mai ales din rândul oamenilor apropiați vârstei sale. Pregătește totul pentru un regim ce va avea alte trăsături – cele caracteristice regimurilor autoritare.

Nu-l poate consolida și mai ales nu-i poate asigura perenitatea. Evenimentele legate de cedările teritoriale îi demolează regimul și-l îndepărtează ca rege al României²⁰. A venit singur în țară; a urcat spre tron ajutat dar și într-un climat ostil. Spre regimul de autoritate personală nu a mers singur iar atitudinea opoziționistă a unor oameni politici nu l-a împiedicat să-și întărească puterea. Factorii politici externi au fost și ei de partea lui Carol la urcarea pe tron dar și împotriva lui la cedare.

Ion Antonescu, ridicat în condiții excepționale pentru țară, fără a fi un om politic la punctul de plecare, va deveni, când împrejurările îi vor cere, dar o va face în condițiile unui regim cu trăsături dictatoriale determinate de împrejurările interne și externe, de concepția lui și mai ales a celor cu care; o vreme, se va asocia. Regimul său este altul decât cel de până la 1937 și altfel decât cel al regelui Carol, din anii 1938-1940.

18. Legea Administrativă din 14 august 1938 promulgată prin I.D.R. sub nr. 2919/1938, publicată în M.O., partea I, nr. 187 din 14 aug. 1938. C. Hamangiu, op. cit., vol. XXVI, 1938, partea a II-a, p. 1471-1577.

19. Lege pentru recunoașterea și funcționarea breslelor de lucrători, funcționari particulari și meseriași din 12 octombrie 1938. C. Hamangiu, op. cit., vol. XXVI/ 1938, partea a II-a, p. 1948-1957; Decizie pentru gruparea profesiunilor în vederea breslelor din 11 noiembrie 1938. C. Hamangiu, op. cit., vol. XXVI, 1938, partea III-a, p. 2479-2484.

20. Decret-lege privitor la reglementarea succesiunii la tronul României; Proclamația generalului Ion Antonescu către țară; Decretul regal pentru investirea cu depline puteri pentru conducerea Statului, din 6 septembrie 1940. C. Hamangiu, op. cit. vol. XXVIII, 1940, partea II-a, p. 1519, 1550, 1552.

**1938-1940. D'UN REGIME PARLEMENTAIRE DÉMOCRATIQUE À
UN REGIME D'AUTORITÉ PERSONNELE**

Résumé

Pour définir un régime politique savoir le caractère des institutions fondamentals de l'État, et le contenu et les effets de la Contitution de la vie politique, économique, sociale.

La Constitution de l'année 1938 en comparaison avec celle des années 1917 et 1923, elle n'était plus une oeuvre d'un parti, elle n'a pas eu en vue le démocratisation de la vie politique, au contraire elle accordait les droits au pouvoir executive, nottament au monarchie. Toutes les changements de la Constitution de l'année 1938 prouvent une diminution de la pouvoir parlementaire et en même temps une pouvoir en plus au royolité.

Les année 1938-1940 mettent en évidence une grande discontinuité sur le plan de la vie politique, le debut d'un regime dictatorial sous la première sa forme: le régime personnel instauré graduel par le roi Carol II-ème.